

li varen atribuir varen ser els d'arquitecte i constructor de gran part del sistema literari català dels darrers cinquanta anys, i el d'haver estat el sistematitzador del seu cànon. Realment els fets objectius demostren l'encert d'aquest judici. Tot i això, cal considerar que per damunt tot Molas ha de ser vist i valorat com un historiador i un crític molt rellevant de la literatura catalana, especialment de la dels segles XIX i XX. I també com un magnífic escriptor, amb una prosa molt característica: sintètica i precisa, densa, molt segmentada per l'ús abundants de punts i de comes. Tanmateix, hi ha una decisió dels darrers anys de la seva vida que demostra que dins el seu pensament sempre hi va haver l'objectiu de contribuir a la creació d'infraestructures culturals poderoses que garantis sin la conservació i l'estudi del patrimoni literari català. Aquesta convicció és la que explica el fet del seu llegat a la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú, amb tot el riquíssim fons bibliogràfic i documental, que conservava al pis de Barcelona o a la casa de Sant Feliu de Guíxols: vint-i-dos mil volums, cent quaranta títols de revistes (noranta de completes), el seu arxiu personal (manuscrits, cartes, materials de treball, escrits propis inèdits), la biblioteca familiar que havien format el seu avi i el seu pare. Amb la donació de Molas, el centre de Vilanova es converteix en una gran infraestructura bibliogràfica i documental de caràcter nacional per al conjunt dels estudiosos de la literatura catalana. A més, amb la creació consegüent de l'Aula Joaquim Molas, la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer ha creat un instrument que, a més de retre un homenatge permanent al seu titular, donarà continuïtat als processos de reflexió i de debat sobre el fet literari i cultural català que el Doctor Molas va fomentar i practicar amb tanta d'insistència al llarg de tota la seva vida.

Damià PONS
Universitat de les Illes Balears

ERNEST CARRATALÀ GARCIA
(1918-2015)

1. La nit del 4 de maig de 2015 l'Ernest va finir a Barcelona a l'edat de 96 anys i mig. Nascut a Madrid el 22 d'octubre de 1918, va recórrer gairebé tot aquest període vital disposant, entre altres qualitats, d'una capacitat mental que li permetia no sols memoritzar qualsevol detall remot o recent sinó també seguir raonant i mostrant creativitat, criticisme i humor. De fet, se li va enfonsar la vida només els últims dos mesos.

Darrerament s'havia acabat convertint en un referent mediàtic a partir de la publicació el 2007 d'una biografia, *Memorias de un piojo republicano* (amb l'afegit *del 36*, a la segona edició de 2009), que conté un seguit llarguíssim no només d'experiències, sinó d'orientacions vitals —copernicanes, com deia ell mateix— tan i tan variades entre tràgiques, esborronadores, intenses i creatives que a vegades (quasi) semblen fins i tot contradictòries, com l'argument desorbitat d'una pel·lícula de ficció. Tot i tenir en compte la diversitat de factors que concorren en aquest amplíssim marc, per raons d'adequació la meua nota es limitarà a seleccionar diverses experiències acadèmiques considerades des d'una perspectiva personal, curricular o fins i tot anecdòtica, no sempre fàcils de diversificar.

2. Pel que fa als aspectes personals, no es pot passar per alt la seva figura dels últims vint-i-tants anys, calba però de llarga cabellera i amb abundant barba també blanca, i una estampa ben plantada com la d'un mentor socràtic tan especial que el feia memorable per no dir inconfusible, sobretot tenint en compte la fila usual del professorat més recent. No només pels carrers de Barcelona el reconeixien alumnes per antics que fossin, sinó que fins i tot ell mateix conta que un el va saludar mentre passejava per Bombai.

Sobre el seu proverbial comportament a l'àmbit professional, era prou coneguda l'estricta puntualitat en els horaris de classe, com també el rebuig a acceptar vagues laborals durant les dissidències antifranquistes dels setanta i encara l'admissió de favors sota màniga en qualificacions acadèmiques. Tot plegat, però, després de patir alguns aspectes conflictius en esdeveniments concrets que ell mateix va descriure, al cap i a la fi li va reportar més popularitat i admiració que no pas problemes.

Pel que fa als aspectes docents, tenia molt clar que ensenyar requeria no sols delectar, sinó també delectar-se. Per això, malgrat el rigor amb què exposava, tenia fama d'oferir una connexió excepcionalment clara i simpàtica, segurament poc o molt inspirada en alguna de les tècniques d'interpretació teatral que hauria practicat de més jove.

3. Després de viure experiències totalment divergents, el curs 1952-53, amb 34 anys, va decidir matricular-se com a alumne oient a la Facultat de Filosofia i Lletres de la UB per motivacions diverses, entre altres pel decaïment de les seves perspectives econòmiques, el refús instintiu a la «rectiliniarietat» en la ruta vital i l'exploració d'expectatives en l'àmbit universitari, intuïdes però frustrades per la guerra civil, en concret sobre la història i l'evolució de la seva llengua materna. Això el va introduir com a estudiant en un marc d'hermetismes inèdits que li va despertar elogis i crítiques sobre el comportament de certs professors i, entre altres, sobre matèries tan peculiars com les anomenades "tres maries". Després d'una experiència diversa, des d'algun suspens fins a Matrícules d'Honor, el cas és que l'Ernest va acabar assimilant i intensificant aquella vocació fins a convertir-la en una vivència definitiva i sense límit.

El curs 55-56 el Dr. Martí de Riquer —amb qui, almenys sobre el paper, presentava una important dissidència ideològica— el va acollir i li va dirigir la tesina sobre una edició crítica amb estudi literari del *Llibre de l'ordre de cavallaria* de Ramon Llull, amb què va obtenir el Premi Extraordinari de Llicenciatura. Ja del tot motivat, es va matricular el curs següent de les matèries de doctorat, amb derivacions cap al francès i l'anglès, que l'any 1972 van culminar amb la tesi, dirigida ara pel Dr. Antoni M. Badia i Margarit, sobre *Problemas morfosintácticos de las traducciones castellanias de l'Avare de Molière*. Abans d'arribar aquí, però, l'Ernest encara havia viscut una altra sèrie d'etapes pedagògiques considerablement diverses, ja que l'any 1961 havia guanyat una càtedra de francès a l'Institut de Figueres, i entre el següent i 1966, sota els auspicis de la UNESCO, havia exercit com a professor, francòfon!, a la República del Congo.

Va tornar a la UB el curs 1966-67 per a continuar als departaments de Romàniques, amb el Dr. Martí de Riquer, i d'Espanyol, amb el Dr. Badia, tot plegat exercint també com a catedràtic de batxillerat en diversos instituts, fins que en va rebre l'excedència al 1979. Després d'explicar matèries sobre història del francès, a Romàniques, i altres d'introductòries sobre gramàtica castellana, al cap de poc i fins a la jubilació al 1986, va concentrar l'interès i la dedicació en la història de l'espanyol. La seva proverbial diversitat d'acció, però, va continuar també en aquest últim període i encara més enllà, sobretot a partir de cursos als programes que tenen a la UB les Universitats d'Illinois a Chicago Circle i de Califòrnia a Los Angeles, amb derivacions cap a la Universitat de Nova York a Albany, i d'altres, entre elles al Perú.

4. Arran de la seva especialitat més nuclear, la gramàtica històrica de l'espanyol, el seu coneixement s'estenia a totes les llengües peninsulars, a més del francès, l'anglès i l'alemany. En realitat, era un usuari academicista pur i creatiu derivat del coneixement que havia adquirit com a filòleg dotat d'una precisió extraordinària. En aquesta mateixa línia temàtica s'inclouen llibres més aviat divulgatius que va publicar, com *Morfosintaxis del castellano actual* (Labor, 1980), *Dificultats del castellano* (Larousse, 1982), *Gramática práctica* (Océano, 1994), *Diccionario práctico de dificultades de la lengua española* (Larousse, 1996), *Gramática fácil del español* (Océano, 2002),

a més de la presentació, les observacions i la coordinació al *Gran diccionari de frases hechas* (Larousse, 2001). De fet, ell mateix se sentia i es declarava modest com a investigador i prestigiós com a professor.

En tot cas, la redacció de les memòries, i de qualsevol text, ha estat un esclat continu d'erudició filològica, amb aclariments i precisions lèxiques i gramaticals, comparació d'expressions entre llengües, referències etimològiques, històriques, socials i dialectals.

Com a tants d'altres, l'Ernest és una experiència que em durarà tota la vida.

Ramon CERDÀ MASSÓ
Universitat de Barcelona

MONTSERRAT CASALS I COUTURIER
(1952-2015)

Vaig conèixer Montserrat Casals l'any 1971, quan tots dos estudiàvem Lletres a la Universitat Autònoma de Barcelona, en un curs mític que s'ensenyava en horari de tarda en un grup escolar de Sant Cugat a tocar del monestir romànic. Ella es va llicenciar en història i va escriure, sense publicar, un estudi sobre *La Setmana Tràgica a Sabadell*, però tot seguit va adreçar els seus interessos professionals envers la literatura. La seva contribució va ser molt important durant vuit anys com a redactora de la secció de cultura a la delegació a Barcelona del diari madrileny *El país*. Havia treballat abans com a periodista a *TeleXprés*, va fer reportatges per a *TVE* i va treballar com a corresponsal de *Catalunya Ràdio* a París (1994-2002) i fou directora de la Maison de la Catalogne a París. També va destacar com a estudiosa de tres figures *majors* en el panorama cultural català: Salvador Dalí, Mercè Rodoreda i Joan Sales.

Va aconseguir fer una de les últimes entrevistes al geni de Port Lligat, que va publicar al diari en el qual treballava el 24 de febrer del 1985. Era una entrevista de gran amenitat en la qual Casals aconseguia fer brillar per última vegada el Dalí oral. La seva biografia de Mercè Rodoreda, *Mercè Rodoreda, contra la vida, la literatura* (Edicions 62, 1991), fou la primera d'una sèrie que es va publicar, amb enfocaments diversos, en un lapse de temps molt breu a inicis dels anys noranta. L'art de la biografia exigeix, com a mínim, uns arxius que funcionin, de fàcil accés, catalogats. Un sentit de l'orientació que guiï l'autor, de manera gairebé instintiva, cap a les dades amagades. I sang freda, per saber avaluar els resultats i no deixar-se emportar per les trampes que sap parar el biografat. Montserrat Casals tenia aquestes virtuts i va escriure una biografia d'interpretació (la relació poderosa de Rodoreda amb Armand Obiols), amb un èmfasi en la valoració de les dades més que no pas l'objectivitat i l'exhaustivitat. I està bé. És un assaig biogràfic, amb una tesi per demostrar, més que no pas un recorregut exhaustiu pels paisatges humans, històrics i culturals per on transità la vida de l'escriptora. Una de les virtuts del llibre és que Casals va poder accedir a l'arxiu privat en el qual s'hi conservava la correspondència familiar, i amb Armand Obiols, Josep Carner, Joan Sales, Rafael Tasis. La seva biografia aconsegueix posar al descobert, sense pal·liatius, una personalitat dura, esquarpa, que es va construint lentament, per les raons que apunta, extreptes de la ficció i les cartes, o per d'altres que la biògrafa insinua malgrat que la mateixa protagonista les hagi intentat d'esborrar. Aquesta imatge contrasta amb la que Rodoreda havia difós a través d'entrevistes i que ha condicionat la lectura de l'obra. També és notable el capítol en el qual reconstrueix el procés de redacció de *La plaça del diamant* i les baralles que sostingué amb Joan Sales sobre l'ús d'alguns mots. Són impressionants les cartes en què l'editor comenta en termes sarcàstics la Barcelona literària de postguerra. D'altra banda, el llibre de Casals tenia el